

Atf: Erkoyuncu, Ü. (2022). İmparatorluk çağı (1875-1914). *İctimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), ss. 761-763.

Başvuru / Recieved:

19 / 03 / 2022

Kabul / Accepted:

19 / 08 / 2022

Sosyal Bilimler Dergisi | Journal of Social Sciences
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ictimaiyat>

(KİTAP TANITIMI)

İmparatorluk Çağı (1875-1914)

Eric HOBBSAWM,

İngilizceden çeviren: Vedat ASLAN,

Dost Kitabevi Yayınları, Aralık 2005, 367

ISBN:975-7501-70-0

Ümran ERKOYUNCU^a

19. yüzyılın en önemli tarihçilerinden biri olarak kabul edilen Eric Hobsbawm'ın kaleme aldığı bu kitap, sadece akademisyenlere değil, dünya tarihine ilişkin çalışmalarıyla, dünyayı anlamak isteyen ve bu açıdan tarihin önemine inanan her kesim okuyucu kitlesine hitap etmektedir. Vedat Aslan tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilen bu kitap, 13 bölümden oluşmaktadır.

İmparatorluk Çağı, kendi içinde bütünlüğü olan bir kitap olmasına karşın, 1776'dan 1914'e uzanan 19. yüzyıla ilişkin genel bir araştırma niteliği kazanan bir çalışmanın üçüncü ve son cildir. Yazar, bundan önceki iki kitapta (Devrim Çağı 1789-1848 ve Sermaye Çağı 1848-1875) olduğu gibi, İmparatorluk Çağı isimli kitabında 19. yüzyılı ve onun tarihteki yerini anlamaya ve açıklamaya çalışarak, geçmişi birbirinden ayrı konu alanlarının bir toplamı olarak görmek yerine tutarlı bir bütün olarak görmeye çalışmıştır.

Eric Hobsbawm, giriş bölümünde İmparatorluk Çağı isimli kitabının tarihte, batının liberal burjuvazisinin kendisi için yarattığı toplumun ve uygarlığın, modern endüstri dünyasının kalıcı bir biçimini değil sadece ilk gelişim evresini temsil ettiğinin açık hale geldiği anı incelediğini ifade etmektedir.

Birinci bölüm (ss. 21-43) "Devrimin Yüzüncü Yılı" başlığını taşımakta ve üç alt bölümden oluşmaktadır. Yüzüncü Yıldönümleri, 19. yüzyılın son dönemlerine ait bir buluş olarak değerlendirilmektedir. Dünyanın küreselleştiği ve demografik olarak daha da büyüdüğü bu süreçte, dolaşımdaki mal, insan, sermaye ve bilginin, maddi ürün ve düşünceler ile oluşturduğu sıkı bağların yanında dünyanın, bir diğer anlamda bölünmeye doğru sürüklendiği ifade edilir. 1880'ler Avrupası kapitalist gelişmelerin merkezi iken diğer taraftan dünya ekonomisinin ve burjuva toplumunun en önemli bileşeni haline gelmiştir. Endüstri, modernliğin bir ölçütü olarak görülmüştür. Bu yüzyılın adı değişimdir. Teknolojik ilerleme maddi üretim ve iletişimi artırmıştır. Ancak ilerlemenin temel açmazı olarak gerçekte ilerlemenin dünyayı nereye götürdüğü sorgulanmaktadır.

"Vites Değiştiren Ekonomi" başlıklı ikinci bölüm (ss. 44-66) uluslararası ticaretin etkileyici bir şekilde büyüdüğü ve hızla artmaya devam ettiği süreçte dünya ekonomisiyle yeni bütünleşmiş

^a Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi. Email: uerkoyuncu@bingol.edu.tr

olan denizaşırı ülkelerin yaşadığı ekonomik patlama süreciyle söze başlamıştır. Böylesi çarpıcı bir üretken büyüme döneminin ‘Büyük Bunalım’ olarak adlandırılabilceği sorusu, tarım ürünleri fiyatları açısından yaşanan olumsuzluklar, gümrük tarifesi uygulamaları, denizaşırı ülkelere yaşanan yüksek sayılı göç oranları, iş dünyasının yaşadığı fiyat politikaları ve uluslararası ekonomik rekabet hali açıklanarak cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde, ekonominin coğrafi açıdan çok daha geniş bir tabana yayıldığı belirtilir. Dünya ekonomisinin fark edilebilecek özelliklerinden biri de teknoloji devrimidir. Sadece teknolojik alanda değil aynı zamanda organizasyon ve muhasebe alanlarında da bilimsel yöntemler uygulanmak suretiyle üretimde ve şirket yönetiminde ussallaştırma yönünde bir çaba sarf edildiği görülmektedir. Süreç içinde devletin ve kamu sektörünün rolü artmış hükümetlerin rolünün belirleyici olduğu (silahlanma gibi) bazı endüstrilerin gelişmesine de yol açtığı belirtilmiştir.

“İmparatorluk Çağı” başlıklı üçüncü bölüm ise (ss.67-97) adımları, gelişmiş ya da gelişmekte olan kapitalist bir merkez tarafından belirlenen dünya ekonomisinin, kısacası ileri olanın geri olan üzerinde egemen olduğu imparatorluk dünyasına dönüşümü belirtmektedir. Modern dünya tarihi içinde kendilerini imparator olarak adlandıran iktidar sahiplerinin sayıca fazla olduğu bir dönem olarak ifade edilerek yeni türde bir imparatorluk, kısacası sömürgeci bir imparatorluk çağı olarak adlandırılmıştır. Serbest ticaretin ve serbest rekabetin geçerli olduğu bir yüzyıl olmasının yanı sıra süreç içinde bir tarihçinin yapması gereken ilk şey, dünyanın bölüşümünün ekonomik bir boyutu olduğu gerçeğini yeniden ortaya koymaktır düşüncesinin hâkim olduğu görülmektedir. Bu dönem yeni teknoloji taleplerinin oluşmasının yanında hızla gelişen ve genişleyen bir gıda malları pazarını yaratmıştır.

“Demokratik Siyasal Yaşam” başlıklı dördüncü bölümde (ss.98-127) ele alınan tarihsel dönem, demokratikleşme sorunu üzerinedir.1870’lerden sonra devletlerin siyasal yaşamının demokratikleşmesinin kaçınılmaz olduğu bir sürece girdiği ve 1880-1914 yılları arasında batılı devletlerin çoğunun kaçınılmaz olarak gelişmelere boyun eğmek zorunda kaldığı durumlar açıklanmıştır. Ele alınan dönemin tarihinin büyük bir kısmının, devletlerin ve hâkim sınıfların rejimlerine, demokratik biçimde seferber edilen kitlelerin zihninde yeni bir meşruiyet kazandırılabilir miydi? sorusuna yanıt aranmaya çalışıldığı belirtilebilir.

“Dünyanın İşçileri” başlıklı beşinci bölüm (ss.128-158) artan işçi sınıfı ile birlikte, işçi sınıfı partilerinin yükselişi, etkin sendikalar, örgütlenme ve proletarya kimliğinden bahsetmektedir. 1870-1914 yılları arasında çalışan sınıfların bilinçli ve örgütlü toplumsal gruplar olarak oluşumu üzerinde durarak coğrafi, ideolojik, bölgesel ya da ulusal şekillerde, potansiyel farklılıkları üzerinde durulmuş ve örneklendirilmiştir.

Altıncı bölüm ise “Dalgalandan Bayraklar: Milletler ve Milliyetçilik” başlığı altında (ss.159-182) demokratikleşen siyasal yaşamın önemli yan ürünü olan siyasal yaşamda milliyetçiliğin yükselişinden bahsetmektedir. 1880’lerden 1914’lere kadarki dönemde milliyetçilik kavramı büyük bir sıçrama göstererek ideolojik ve siyasi içerik noktasında dönüşüm geçirdi. Bu dönüşüm içerisinde oluşan vatanseverlik ve yurtseverlik gibi kavramların demokratik ülkelerin hükümetleri açısından önemi ve gerekliliği bölümde ifade edilerek, devlet milliyetçiliği ve yaygın bir temel eğitim kavramları üzerinde durulmuştur.

Demokratikleşmenin tehdidi altındaki insanlar cümlesiyle başlayan “Kim Kimdir ya da Burjuvazinin Belirsizlikleri” başlıklı yedinci bölüm ise (ss.183-210), burjuva toplumunun oluş hikâyesini, para harcamak kadar kazanmanın önemli olduğu bu dönemde ‘Gençlik ve Modernlik’ sözcüklerinin kullanıma başlandığı eğitimli burjuva sürecini vermektedir. Bölümde, 19. yüzyılı kendi yüzyılı yapan

bu sınıfın tarihsel yazgısından uzaklaşıp uzaklaşmadığı ya da geçmişteki ve bugünkü değerlerini nasıl birleştirebileceği sorularının sorulduğu ve cevaplanmaya çalışıldığını görmekteyiz.

“Yeni Kadın” başlıklı sekizinci bölümde (ss.211-238), değişimin ve dönüşümün en çarpıcı yanı olarak ifade edilen ‘kadınların kurtuluşu ya da özgürleşmesi’ kavramlarıyla başlayan, kadınların hareket özgürlüğü ile devam eden toplumsal değişim ve sonuçlarından bahsedilmektedir.

“Dönüşen Sanat” başlıklı dokuzuncu bölüm (ss.239-263), sanatın bu dönemde içine düştüğü kimlik bunalımını anlatır. Bu dönem (1870’ler-1914 arası) hem yaratıcı sanatların hem de izleyicilerinin pusulayı şaşırıldığı bir dönem olarak tanımlanmıştır. Birincinin bu duruma tepkisi, yeniliğe ve deneyime doğru uçmak olarak tanımlanırken ikincilerse, ‘sanat hakkında bir şey bilmediklerini, fakat neden hoşlandıklarını bildiklerini’ söyleyerek kendilerini klasik eserlere vermişlerdir. Bu dönemde, halk sanatçıları ile yüksek burjuva kültürüne ait yaratıcı sanatçılar arasında ciddi bir ayırım yapılamayacağı düşüncesi hâkimdir. Gerçek ayırım çizgisinin dönemin kendi içinde olduğu ve avant-garde bir kesimin ve sanatın olduğu bilgisi verilebilir. Tiyatro sayılarının arttığı, kültürel etkinliklerin daha geniş tabakalara yayıldığı, reklamcılık mesleğinin ön planda olduğu bir gelişim döneminden bahsetmek mümkündür.

Onuncu bölüm ise “Kesinlikler Aşınıyor: Bilimler” başlığı altında (ss. 264-283), insanın evreni kavrama ve yapılandırma yönteminin dönüşüme uğradığı bir dönem olarak gözlendiği süreci ifade etmektedir. Dönüşümü bir taraftan zihinsel ve psikolojik açıdan iki türlü tanımlarken diğer taraftan bilim ile sezginin ayrılma sürecini matematik bilimi üzerinden şekillendirmektedir. Matematikte ve fizikte bu dönemde yaşanan dönüşümün nasıl açıklanması gerektiği sorusunun Tarihi açısından önemine değinmektedir. Bu bölümde eugenicsin programı (hayvan yetiştirmede kullanılan seçici/ayıklayıcı üretme tekniklerinin insanlara uygulanması), neo-pozitivizm, kuantum kuramı ve fizik bilimi alanındaki çalışmaların sivrildiği bir dönem karşımıza çıkmaktadır.

“Us ve Toplum” başlıklı on birinci bölüm (ss.284-298), 1875-1914 arasında zihin dünyasında yaşanan başlıca gelişme olarak halk eğitiminde, kendini yetiştirmede ve halkın okuyan kesiminde gözlenen ilerlemeleri ortaya koymaktadır. Bu dönemdeki kitleler, hem hareket halinde iken hem de eğitiliyorlardı. Buna karşın, geleneksel din, burjuvazinin ana vatanlarında gerek zihinsel bir güç olarak gerekse kitleler nezdinde hızla geri çekilmekteydi. Bunun nedeni bir ölçüde kentleşmeye bağlanmış ve diğer taraftan devrimleşen bir toplumbilimi olgusu sorgulanmaya çalışılmıştır.

“Devrime Doğru” başlıklı on ikinci bölümle devam eden imparatorluk çağı, bu bölüme kadar 19. yüzyıl kapitalizminin bir toplumsal ve siyasal istikrar dönemini özetlediğini dile getirerek, rejimlerin sadece varlıkları sürdürmekle kalmadığını aynı zamanda geliştiğini de ifade etmiştir (ss.299-325). Fakat dünyada, durumun bahsedilen şekilde olmadığı çok sayıda bölgenin varlığını ortaya koyarak dünya savaşının öneminden, nedenlerinden ve devrimin oluş şekline yola çıkarak konuyu detaylandırmıştır. Çarlık Rusya’sının bu bölümde ayrıntılarıyla ele alındığı görülmektedir.

“Barıştan Savaşa” isimli son bölümde ise (ss.326-353), savaşın ortaya çıkışı, genel durumu, devletlerarası rekabet, silahlanma yarışı ve sonuçları üzerinde durulmaktadır. Kitabın başlıca kaygısının zenginliğin artmış olduğu, batılı imparatorlukların geliştiği burjuva uygarlıklarının barış çağının, kaçınılmaz olarak bu çağa son veren bir savaş, devrim ve bunalım embriyosu taşıdığını anlamak ve göstermek olduğunu amaçladığı ifade edilmektedir. Kitabın sonsöz bölümü (ss.354-367), yukarıda vurguladığımız on üç bölümün çarpıcı konularının özeti niteliğindedir.

19. yüzyıla, insanlığın ve doğanın geçirdiği devrimci dönüşüm dönemine ışık tutan aynı zamanda bu yüzyılın burjuva toplumunun değişimini ve gelişimi aydınlatan bir kaynak olması özelliğiyle dünyayı anlamak isteyen her seviyede okuyucu için bir başvuru kaynağıdır.